

אל"מ א. זעירא

מספר בלתי מבוטל של מומחים צבאיים עוסקים
בפרטיה של סוגיה שניתן אולי להגדירה:
„אם יקרה מה שאין סיכוי כי יקרה,
מה יהיו פרטי המקרה?“

מלחמה קונבנציונלית או גרעינית

מומחים שונים, בני אסכולות ומחנות שונים, המנתחים את
„המקרה שלא יקרה“, מגדירים אותו בצורה שונה. על-ידי ניתוח
אפשרויות רבות ושונות של „המקרים שלא יקרו“, הם קובי-
עים לגבי כל „מקרה“ את שיטות הלחימה המתאימות לו ואת
כלי הנשק ואמצעי-הלחימה היעילים לגביו.

הספק, סימן-השאלה ואי-הבטחון שזורים כחוט-השני בספר
„מלחמה קונבנציונלית בעידן הגרעין“*. אכן, אין כל פליאה
בכך, שהרי הוא דן בזירה המערב-אירופית, כאשר מתחוללת
בה, כביכול, מלחמה גרעינית או מלחמה קונבנציונלית המת-
דרדרת למלחמה גרעינית. לא זו בלבד, אלא שהמחבר מוסיף
עוד כחצי תריסר נריאציות אפשריות של מצבים אלה, ומצטט
מומחים מן המערב ומן המזרח כאחד, היורדים לפרטי-פרטים.
אלא ככל שאלה מנותקים ממצב קונקרטי, קשה לבדוק את
מהימנותם.

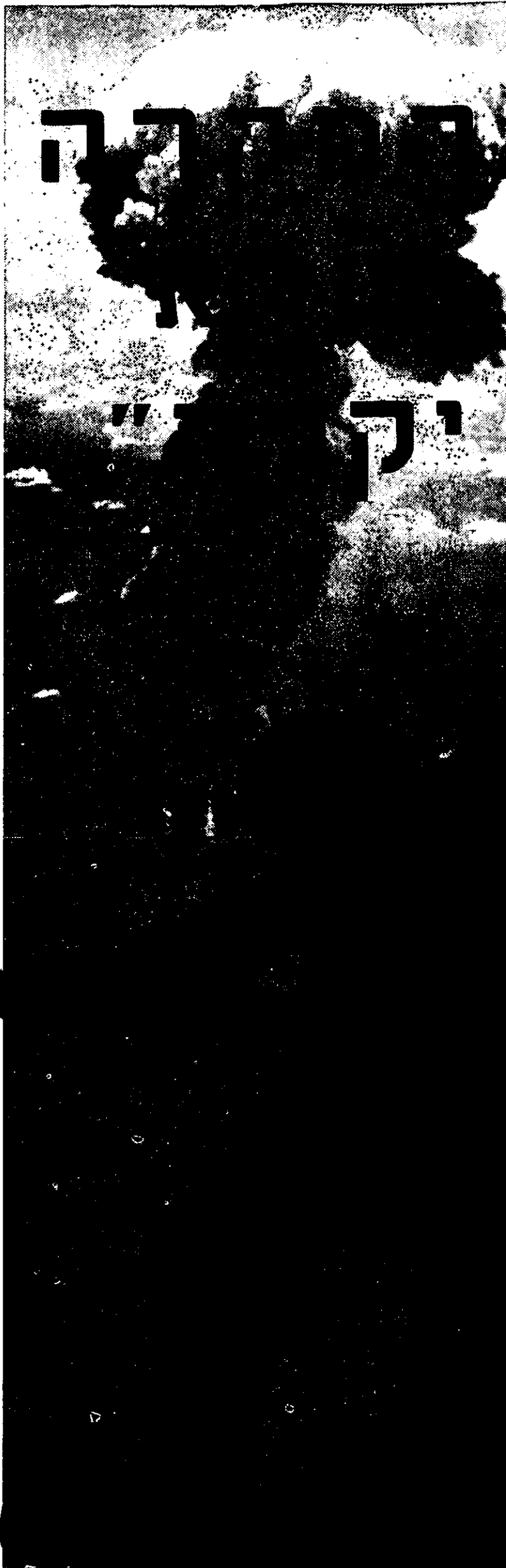
הנושא המרכזי שדשים בו הוא מלחמה בין מדינות נאט"ו
לבין הגוש הסובייטי. והשאלה שהם שואלים היא: האם תהיה
זו מלחמה קונבנציונלית, או גרעינית?

ברור לכל ש„מלחמת גוג ומגוג“ זו לא תסתיים
כל עוד ימצאו בידי הצד הנוטה להפסיד במל-
חמה מלאי של נשק גרעיני שטרם השתמש בו,
ושעל-ידי הפעלתו יוכל לשנות את פני הדברים. לכן, ההנחה
היא שאף מלחמה קונבנציונלית, בראשיתה, תידרדר למלחמה
גרעינית. אך, מאידך-גיסא, „מאזן-האימה“ מבהיר לצדדים
המעורבים כי שימוש בנשק גרעיני, בין בשלב הראשון של
הלחימה ובין בשלב השני, פירושו: השמדה — גם של המנוצח
וגם של המנוצח (אם אכן תישאר עוד משמעות כלשהי למלים
אלו בעקבות מלחמה גרעינית).

מכאן המסקנה שמלחמת „גוג ומגוג“ לא תקרה באירופה.
כלומר — „המקרה לא יקרה“.

אם כן — ישאל השואל — מדוע נכתבים ספרים בנושא זה?
מדוע מקדישים אנשים רבים כליכך זמן רב לסוגיה זו?
ובמיוחד יצדק השואל, כי בראותו, לרוב, בסיומו של כל

* Conventional Warfare in the Nuclear Age — Otto Heilbrunn:
London, George Allen & Nuwin, 1965

חשוב לקיים „חרב בלתי-גרעינית“), במלים אחרות — ההרתעה, או „המגן“ היא גרעינית, ואילו הכוח ה-קונבנציונלי הוא „החרב“ נגד ארצות הפריפריה שב-אגפי נאט"ו וסינט"ו הקרובים והרחוקים, שאין להם „מגן“, היינו: נשק גרעיני משלהן (מעניין להזכיר, שעד סוף שנות החמישים הוגדר הנשק הגרעיני כ-„חרב“ ואילו הנשק הקונבנציונלי נחשב כ-„מגן“).

הניידות האסטרטגית

הספרות הצבאית מרבה לעסוק בשנים האחרונות בשאלה „כיצד להפעיל את הכוחות הקונבנציונליים“ ומתעט הדיון בסוגיה „כיצד לבנות את כוחות נאט"ו ככוחות גרעיניים ול-הפעילים בתור שכאלה“ (הוויכוחים המדיניים הקיימים סביב נאט"ו אינם סובבים סביב שאלה זו, אלא: „האם יש בכלל צורך בנאט"ו?“).

הספר „הניידות האסטרטגית“ (Strategic Mobility) * דן במכ-לול הבעיות הכרוכות בהעברת גייסות ממקומות ריכוזם לזירות המלחמה, איזה גייסות לבנות, באיזה הרכב ופיצוד להפעילם.

הצגת הבעיה של הובלת הגייסות מן הריכוז אל זירת הפעולה מבוססת על ההנחה, כי הכוחות הדרושים להפעלה בזירה מסוימת יגיעו אליה ממקומות ריכוז מרוחקים, היינו: מן המאגרים אשר באירופה, בארה"ב, או ביפן.

יהיו אלה כוחות שתפקידם הראשוני הוא, לכאורה, לוחמה גרעינית או — כפי שנוהגים להגדיר משימה זו — הרתעה גרעינית (בראש וראשונה הכוחות האמריקאים שבמסגרת נאט"ו) וכן כוחות אחרים, שנועדו מראש ל„כיבוי שריפות“.

בפתיחת הספר „Strategic Mobility“ אומר המחבר: „למרות שלארצות-הברית יש יותר נשק אסטרטגי ובמבחר רב מאשר לברה"מ הרי שלמעשה קיים כבר קפאון, שילך ויעמיק, וקרוב לוודאי כי בשנת 1970, לכל המאוחר, יוצר מצב של שוויון בין שתי המעצמות הגדולות בתחום יכולתן לאסור או להרתיע מלחמה גרעינית. לכן על התפיסה המערבית של הרתעה לפנות יותר ויותר לפתור את האתגר המקומי בתשובה מקומית, דהיינו עימות התוקפן במקום ובזמן שהוא בחר“.

ספר עב-כרס הדן בנושא זה, מכריז המחבר שהסיכוי למלחמה גרעינית באירופה אפסי הוא.

לשאלה זו תשובות מספר, חלקן נאיביות וחלקן רחוקות מנאיביות.

ראשיתה של ספרות זו נעוצה בתקופה ה-„פרה-היסטורית“, דהיינו, מיד בתום מלחמת-העולם השניה, כאשר רק לארה"ב היה נשק גרעיני. בתקופה זו ה-„אימה“ לא היתה „מאוזנת“ כלל וכלל. בשנים 1945—1953 היה הגיון השימוש בנשק גרעיני נגד מדינות החסרות נשק זה, דומה להגיון שהכתיב את השימוש בנשק גרעיני נגד יפן. ואשר אירע ביפן עלול היה לחזור שנית, בכל מקום אחר בעולם. במצב זה נפתח הדיון בנושא.

אף לאחר שרוסיה פיתחה נשק גרעיני משלה, אך חסרה אמצעי תובלה ושיגור, עדיין היתה ה-„אימה“ בלתי-„מאוזנת“. אך לאחר שהרוסים פיתחו טילים בין-יבשתיים (ובמקביל פיתחו כאלה בארה"ב) הפכה ה-„אימה“ ל„מאוזנת“. כיום ניתן לכנות את הספרות העוסקת במלחמה הגרעינית באירופה כ-„יריה מאוחרת“. למען האמת, הספרות הצבאית שזורה תקר-פות שכבר אבד-עליהן-הכלה, שעה שרוב המומחים, להוציא בודדים בעלי שאר-רות, מתנבאים על מלחמות העתיד, בעוד הם עוסקים בניתוחו של „העבר שלא יחזור“.

חיהם של אנשי-צבא ומדענים — העוסקים בסוגיות צבאיות — במדינות שאין סכנת מלחמה מיידית נשקפת להן, הם, לעתים, „חיי חממה“ המנותקים מן המציאות המדינית והחברתית. רבים הניתוחים הצבאיים הדומים לניסוי מעבדה, בהם עורך-הניסוי יוצר תנאי-מעבדה מלאכותיים, כדי לבודד את הבעיה שברצונו לבחון.

אולם, מי שאינו מסתפק בהסברים מן הסוג האמור לגבי העיסוק התיאורטי ב„מקרה שלא יקרה“, והמבקש הסבר להקמת כוחות נאט"ו והחזקתם בעוצמה ובמחיר מדהימים אף כיום, יסיק כי ריכוז-כוחות זה הינו מעין מאגר של „כוחות הת-ערבות“ הן במובן המצומצם, דוגמת הנחיתה בלבנון ב-1958; והן במובן הרחב — מאגר כוחות-בכוננות למלחמות קונבנ-ציונליות, גדולות יחסית, נוסח וייט-נאם, העלולות לפרוץ באגפי זירותיהן ש לנאט"ו ושל סנט"ו.

כראיה לתפיסה חדשה זו אפשר לצטט את ההודעה הרשמית האמריקאית-בריטית, בוועידת נאסאו ב-21 בדצמבר 1962: „In Addition to having a Nuclear Shield, it is important to have a Non-Nuclear Sword“ (בתוספת ל„מגן הגרעיני“

Strategic Mobility — Nevillé Brown, Institute for Strategic * Studies, Chatto & Windus, London

טייל "פולריס" במטופו

קאי. ההשוואה בין הנוחיות האמריקאית לפעול נגד קובה והנוחיות הסובייטית לפעול נגד תורכיה בהירה לחלוטין. ואמנם תמורת הוצאת הטילים הסובייטיים מקובה הוציאה ארצות-הברית את טיליה מתורכיה. משבר קובה היה תופעה יוצאת-דופן בכך שנוהל כולו באמצעים דיפלומטיים ולא הגיע להפעלת גייסות בשדה-הקרוב, בעוד שמרבית ההתנגשויות הפריפריאליות הקונבנציונליות התפתחו עד כדי שימוש רחב-מימדים בגייסות — אם בצורה חד-צדדית, כגון: ההתערבות האמריקאית

פיסקה זו מצביעה על כך, שבין המעצמות הגדולות קיים "תיקו של כוחות מאוזנים" בתחום הגרעיני. הנחה מקובלת אומרת: על שטחים חיוניים ממש לא תיתכן אלא מלחמה גרעינית ומאחר ומלחמה כזו אינה סבירה, הרי סבירותה של מלחמה על שטחים חיוניים מצטמצמת כמעט לאפס. העימות בין הגושים עובר, איפוא, לפריפריה שבה הריווח או ההפסד, עד גבול מסויים, אינם כה גורליים וחיוניים. ועל כן סבירה בהם מלחמה קונבנציונלית; זאת, כל עוד נמנעים הצדדים מעבור גבול מסויים של שימוש באמצעי לחימה, או של חדירה לשטחים מסויימים. תחומים אלה נקבעים בין הצדדים הלכה למעשה, אם כי באופן בלתי-רשמי, לרוב במגע דיפלומטי חשאי.

על שני הצדדים להיזהר מלחצות אותו גבול ערטילאי אך ברור; אם יעבור אחד הצדדים גבול זה, עלול הצד השני להפעיל נשק גרעיני-טקטי.

"יתר-על-כן משקלם של הטיעונים נגד שימוש טקטי בנשק גרעיני בכל סכסוך מקומי עולה ככל ששני הגושים העולמיים העיקריים צוברים נשק זה בכמויות גדולות יותר ובגיוון רחב יותר. הסכנות שבאסקלציה נרחבת של סכסוך גרעיני כלשהו הלכו וגברו בשנים האחרונות, והתוצאות האפשריות של אסקלציה נעשו מבהילות יותר ויותר. מכל מקום, אין צידוק לומר כי אסקלציה זו היא בלתי-נמנעת. הסכנות תצטמצמה ללא ספק, אם השימוש בפיצוצים גרעיניים ייעשה אך ורק להריסת אמצעי-תקשורת או ליצירת איזור נגוע לבלימת התקדמות האויב, או אם ישתמשו בנשק גרעיני נגד יעדים קטנים, צבאיים ומבודדים לחלוטין. בכל המקרים ישנה תקווה מסויימת לבלימת האסקלציה, על-ידי הימנעות משימוש ברא-שי-חץ גרעיניים אלו, אלא לאחר שנתקבלו הכרעות מפורשות ביותר ברמות מדיניות גבוהות, ולאחר שהתוקפן הוזהר בצורה ברורה ומפורשת. אנו נמצאים, למעשה, במצב פרדוקסלי שבו אף כי קיים סיכוי רב למנוע תוקפנות או להביסה על-ידי שימוש בנשק קונבנציונלי טהור, יש להפעיל נשק זה, על רקע איום של שימוש בנשק גרעיני".*

ניתן להנחית נשק גרעיני ללא קושי על כל יעד על פני כדור-הארץ בעזרת טילים בין-יבשתיים. אולם הפעלת כוחות קונבנציונליים בפינות נידחות כרוכה בבעיות לוגיסטיות מסובכות. עקרונית ניתן לומר כי בכל הקשור בניידות אסטרטגית ימית עולה גמישותן של הארצות הימיות (ארצות-הברית ובריטניה) על זו של הארצות היבשתיות (כגון ברית-המועצות וארצות מזרח-אירופה). לפיכך, כאשר מתרחש עימות באיזור כלשהו על פני כדור-הארץ מתברר לעתים ל"מעצמה יבשתית" כי בגלל בעיות לוגיסטיות וגיאוגרפיות אין היא מסוגלת להתמודד בהצלחה באותו איזור, ואזי היא נזקקת לפעולות "הסחה" או "תגמול" באחד האזורים הנוחים לה. כך, למשל, חשש קנדי בעת משבר קובה מפעולת-ההסחה רוסית בברלין; וכדי למנוע אשליות וחישובים מוטעים מצד הרוסים הכריז קנדי כי יגן על ברלין המערבית, ואין בכוננתו "להתפשר" על-ידי ויתור שם תמורת ויתור רוסי בקובה. באותה עת הכריז הרושצ'וב שיש לו זכות מוסרית לפלוש לתורכיה, משום שהיא משמשת בסיס-טילים-גרעיניים אמרי-

* "הניידות האסטרטגית" עמ' 1.

ברפובליקה הדומיניקנית, הופעת הצבא הבריטי בכווית, והנחיתה האמריקנית ב־1958 בחוף לבנון ואם בצורה דו־צדדית, דוגמת מלחמת־סואץ ומלחמת ויאט־נאם. ראוי להזכיר כי התערבות הדו־צדדית של ארצות־הברית, בעיקר ביבשת האמריקאית היא חזון נפרץ.

„בין השנים 1900 עד 1934 שיגרה ארצות־הברית כ־30 פעם גייסות לריפובליקות המרכז־אמריקניות, ולעתים השאירה אותם במקומות מסויימים משך שנים רבות. מסורת זו נשברה על־ידי הנשיא רוזבלט ודומה כי לא תחודש“ (אך, הפעלת כוחות אמריקאיים ברפובליקה הדומיניקנית סותרת את הנחת המחבר).

בניין הכוחות העיקריים לזירות המלחמה

מסתבר, איפוא, שיחסי הכוחות הגרעיניים בין הגושים יבטלו בעשור הבא את האפשרות הרציונלית למלחמה גרעינית על השטחים החיוניים. הלוחמה שסבירותה גבוהה תהיה קונבנציונלית ותיערך בשטחים לא־חיוניים למעצמות־גרעיניות. הבעיה המתייצבת בפני הצבאות היא: כיצד לבנות את הכוחות הקונבנציונליים ללחימה באזורים אלה וכיצד להביאם אל היעדים במהירות ובעוצמה הדרושות. בסוגיות אלה עוסק עיקרו של הספר שאנו דנים בו.

הבעיה הראשונה במעלה היא צפיית אזורי־הפעולה הסבירים וקביעת האויב. לאחר איתור אזורי הפעולה המסתברים ביותר, יש לנתח את התנאים הצפויים באותה זירת־פעולה, ובהתאם לכך לפתח אמצעי־לחימה הולמים. גישה זו נוגדת את ה„גישה הממוצעת“ אשר, מתוך חוסר יכולת לצפות מראש בוודאות

מהן הזירות המסתברות ביותר, קבעה, שיש לבנות כוח צבאי שיהיה גמיש ומסוגל לפעול, באופן בינוני, בכל מקום. המחבר, המתנגד ל„גישה הממוצעת“, סוקר את הזירות האפשריות ומסקנתו היא שבראש וראשונה צפויה מלחמה באזורים טרופיים ובג'ונגלים וכן באזורים מדבריים. מכאן שעל העולם המערבי, ובעיקר על ארצות־הברית, לבנות את עיקר כוחותיהם כך שיהיו מתאימים למלחמות המסתברות ביותר — ז"א למלחמת ג'ונגלים באזורים טרופיים ולמלחמות מדבריות ולא למלחמה גרעינית.

מובן, כי לכך דרושה השתחררות נפשית מכבלי שתי גישות שהיו מקובלות בשנות החמישים:

● של התכוננות למלחמה גרעינית, על חשבון כל אפשרות אחרת.

● של בניית צבא „ממוצע“, המיועד לכל מקרה של מלחמה קונבנציונלית.

המחבר מציע, איפוא, להקים במקום אלה צבא קונבנציונלי „טוב־באמת, ומותאם למקרה הסביר“. הרעיונות שמעלה המחבר לגבי שימוש באמצעי־לחימה שונים (הספר התפרסם בשנת 1963) מוכרים לנו היום, בשנת 1967, במידה רבה עקב מלחמת ויאט־נאם.

בראיה רטרוספקטיבית ביקש המחבר לומר: „מלחמה קונבנציונלית בויאט־נאם סבירה הרבה יותר מאשר מלחמה גרעינית באירופה. לכן, בנו והכשירו לפחות חלק מצבאותיכם למקרה המסתבר ביותר. אל תמכרו את הפצצות־הנפיצות כעודפי־מלחמה לסוחרים גרמניים, כי שימושן בעתיד סביר יותר מאשר שימוש בפצצות־הגרעיניות...“

* * *

השניה ברור למדי. חוסר האיזון במבנה הכוחות־המזויינים נובע מתוך העדפה קיצונית שהועדפו הכוחות שנמצאו מתאימים ומותאמים למצב המסוכן ביותר (גישה מוצדקת באופן עקרוני); אולם, לא נערך שידוד מחשבות ואיזון מחודש, אף שהתברר שהמצב־המסוכן ביותר — סבירותו כמעט אפסית, ולעומתו מתפתחים מצבים המחייבים שימוש בצבא קונבנציונלי, המותאם לענות על „מה שקורה ועוד יקרה“.

אומה חייבת להיות מוכנה בכל עת לענות בצורה הטובה ביותר לכל אתגר לביטחונה, ולא רק על המסוכן שבהם — בין שהוא גלוי, מוכרז ומופנה כלפי שטחיה החיוניים ובין שהוא עקיף, פריפריאלי ועטוף איצטלה אידיאולוגית כזו או אחרת. זאת ועוד: בעוד שהמלחמות על יעדים חיוניים מלכדות את העם, מלחמות פריפריאליות עלולות להחלישו ולפזרו מבפנים.

תפקידם של כוחות הביטחון לחזות מראש הן את הסיכון החמור ביותר והן את המסתבר ביותר, אף אם אינו מסוכן לכאורה, ולהתכונן במידה מאוזנת לקדם פני שניהם.

סיכומם של שני הספרים מגלם את הבעיה הצבאית ב־ה' הידיעה של תקופתנו: מה תעשה מדינה הניצבת בפני הדילמה: מהו האיזון הנכון של בניין כוחותיה הצבאיים של מדינה, כאשר האיום הביטחוני המסוכן ביותר הוא האחרון בסבירותו ואילו האיום, או האיומים, המסוכנים־פחות הם הסבירים דווקא?

כדאי לבחון היטב מהי השפעתן של „מלחמות קטנות“ על אומות גדולות. האין מלחמות „קטנות“ אלו, פריפריאליות וקונבנציונליות, המתנהלות ב„צל האטום“, והמוגבלות מבחינה איכותית, כמותית וגיאוגרפית (על־מנת לא להידרדר לתחום המלחמה האטומית) כמים השוחקים את האבן? האין בעוב־דה שהן מתנהלות בשטחים לא־חיוניים (על־כל־פנים, למעצמות הגדולות), נמשכות זמן רב ומוגבלות בשימוש באמצעי לחימה קונבנציונליים — האין בהן לגרום למפח־נפש אצל המפקדים בשדה, ולירידת המורל בעורף? האם לא טמונה בהן, לעתים, סכנה לירידת כוחה של אומה שצבאותיה נלחמים בנסיבות כאלו, ולפירוד אידיאולוגי בתוכה?

לקח 22 השנים שעברו מאז תום מלחמת־העולם